

Rydebäcks kyrka

Lunds stift



Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

KRISTINA SIMONSSON, 2015-12-04

jais
arkitekter
—

Svenska kyrkan 
LUNDS STIFT

Rydebäcks kyrka

Kvistofta församling, Helsingborgs kontrakt, Lunds stift, Kvistofta socken, Arholma 2-husnr 1, Helsingborgs kommun, Skåne län, Skåne

Beskrivning och historik

Kyrkomiljön

Rydebäck är ett samhälle vid kusten mellan Helsingborg och Landskrona. Traktens historia går tillbaka till förhistorisk tid med boplatser från stenåldern och gravhögar från bronsåldern. Rydebäck har sitt ursprung i 1600-talet då ett tegelbruk startades i Rya by av två holländare. Leran bröts runt bruket och teglet kunde lätt skeppas iväg. Tegelbruket fick namnet Rydebäck skrivet Rye Beck. Produktionen var liten under 1600-1700-tal. På 1700-talet var Rya en radby med nio gårdar. På 1780-talet köptes de flesta gårdarna av tegelbrukets ägare och Rydebäck fick karaktären av jordegendom. 1845 köptes bruket av den tyske sjökaptan Holtfreter som fyrdubblade tegelproduktionen de närmaste åren och även utvecklade jordbruket. Holtfreter bodde först på Gamlegård, en korsvirkeslänga, men byggde 1885 Rydebäcks gård i senempirstil och ekonomibyggnader inspirerade av medeltidstil. Han medverkade även till att arbetarbostäder byggdes. 1880 var storhetstiden för tegelbruket över, men jordbruket utvecklades vidare av andra ägare.



Rydebäcks gård.



Arbetarbostäder.

1963 såldes gården till byggbolag och egendomen förvandlades till en stor villaförort och ett pendlarsamhälle. Från 1960-tal och fram till nu har området bebyggt med

villor, radhus och på senare år lägenheter. 1974 byggdes det första av Rydebäcks centrum där senare församlingshem och kyrka tillkom. År 2000 stod Västkustbanan klar med station i Rydebäck. Sedan dess har flerfamiljshus byggts vid stationen och centrum har byggts om och till med flerfamiljshus med service i bottenvåningarna.

Rydebäck idag kan indelas i tre områden, den historiska delen, villasamhället och centrumdelen med hög och tät bebyggelse. Flera rester av tegelbrukssamhället finns kvar nära havet med arbetarbostäder, Gamlegård och Rydebäcks gård, vars ekonomibyggnader omvandlats till restaurang och hotell. I öster ligger järnvägsstationen, centrum och flerfamiljshus. Mellan stationen och havet är bebyggt med villor och radhus. Hela villaområdet är uppbyggt med hus på återvändsgator och matargator.

Kyrkan ligger i centrumdelen vid ett torg som är omgivet av flerfamiljshus med publika funktioner såsom bibliotek, vårdcentral och affärer i bottenvåningarna. Söder om kyrkan finns en parkering. Väster om kyrkoanläggningen ligger ett grönområde som tillhör Rydebäcksskolan. Parkeringen avgränsas mot församlingshemmet med en låg tegelmur. På torget finns en bokhäck framför församlingshemmet. Runt kyrkan finns inga avgränsningar.

Kyrkobyggnaden

Under 1970-talet planerades och ritades kyrka och församlingshem i Rydebäck. 1978 beslutade kyrkofullmäktige att endast bygga församlingshemmet. Detta ritades av arkitekt Tamas Frigyesi och invigdes 1980. En friluftskyrka, med drag av amfiteater, byggdes istället under bar himmel på platsen för den planerade kyrkan.

Femton år senare, 1995, byggdes en kyrka, ritad av arkitekt Bertil Mernsten. Kyrkan och församlingshemmet är sammanbyggda. Församlingshemmet byggdes även till med en barnlokal i samband med att kyrkan byggdes. Bertil Mernsten har även ritat flera av småhusområdena i Rydebäck.

Kyrkorummet har försetts med ny inredning under årens lopp. Orgel 1997 och digitalpiano 2006. Stolar 2003. Altarbord, dopfunt och ambo 2007. Ny teknik i form av högtalare 2009 och projektor med filmduk 2012.

Församlingslokalerna har invändigt byggts om vad det gäller rumsdisponering och ytskikt.

Exteriör

Byggnaderna innehåller kyrka och församlingslokaler. Församlingshemmet är en kvadratisk envåningsbyggnad med en mindre rektangulär tillbyggnad i sydvästra hörnet. Öster om församlingshemmet finns den runda kyrkan, dessa är förbundna med en entréhall. Kyrkans planform är två förskjutna cirkelbågar eller mer poetiskt en spiralvriden snäcka. I de två glappen mellan bågarerna finns dels kyrkans huvudingång

och dels ett stort ljusinsläpp.

Kyrkan höjer sig över församlingshemmet med en murvägg som växer i höjd.

Kyrkan

Kyrkans grund och låga sockel är av betong. De runda murarna är av tegel både ut och invändigt med mellanliggande isolering. Teglet är i flera skiftande gula nyanser med inslag av röda och bruna stenar. Stenarna är hålkälstegel, vilket betyder att stenens kant har en insvängd profil, vilket medför att bruksfogen blir mycket bred. Teglet kommer från Kanik tegelbruk utanför Lund som numera är nerlagt. De breda fogarna är ljus varmgula. Förbandet är enbart av löpskift. Tegelväggen höjer sig från en lägre del i söder till en högsta punkt i öster. Inga takgesimser eller andra dekorationer i muren finns. Muren avslutas mot taket av en svart plåtkant. I nederkant av muren sitter svarta ventilationsgaller.



Kyrkan mot norr och torget. Entrén.



Kyrkan mot söder.



Församlingshemmet mot söder.



Kyrkans tegelmur.

Fönstren är isolerglas i mörkgrå aluminiumbågar med kvadratisk indelning.

Kyrkorummet har tre höga smala fönsterslitsar upp till tak och två mindre kvadratiske fönster. Solbänkarna är av kalksten. Ett högt dörr- och fönsterparti sitter i skiljelinjen mellan hög och låg tegelmur i söder. Sakristian och entrén har liknande aluminiumpartier från golv till tak.

Huvudentrén, mot torget i norr, är en glasad dubbeldörr med ramverk av gråmålat trä och ovan glaset stående smala ribbor. Dörren sitter mellan två tegelpelare som på båda sidor flankeras av aluminiumpartier. Ett skärmtak av glas på konsoler skyddar dörren. Takets vridande form är täckt av svart papp. Taket ansluter mot en vit betongpelare som sticker upp över taket. Pelaren som bär upp takbjälkarna innehåller även ventilation och bildar också en ”kyrkspira”. Den kröns av ett metallkors och en skyddsställning. Mot öster hänger tre kyrkklockor på tegelväggen.

Församlingshemmet.

Byggnaden är av brunt tegel till underkant fönster. Ett vitt fönsterband går runt huset. Ovan fönstren täcks väggen av vita skivor upp till det kraftigt utskjutande taket.

Murarna är av brunt tegel murade i förband med enbart löpsten. Fogarna är djupt intryckta. En sockel markeras med ett stående skift. Under fönstren finns ett snedställt tegelskift som solbänk.

Fönstren är smala, vertikala, enlufts, vita aluminiumfönster. En del fönsterfack är täckta av plåtkassetter.

Takets utkragande sarg är undertill inklädd med träpanel och i framkant av plåt. Taket upplevs platt men är ett valmat sadeltak med låg lutning täckt med kopparplåt.

Takavvattningen är av svarta fyrkantsrännor.

Ytterdörrarna har ett ramverk av vitmålat trä med glas. Glaset täcks av smala stående ribbor.

Interiör

Från torget kommer man in i entrén som sammanbinder kyrka och församlingslokal. De olika tegelväggarna visar på olika byggnadsstadier. Mörkbrunt tegel med tryckta fogar mot församlingshemmet och gult smalt tegel mot kyrkan. Den bruna muren har ett stående tegelskift som sockel och ett stående snedställt skift i samma höjd som solbänkarna utomhus. Det gula teglet har ingen sockelmarkering. En vägg är vitmålad gipsvägg. Taket är målat och har infälld belysning. Golvet täcks av gul oglaserad Höganäsklinker. En tät, slät dubbeldörr i trä med glasade smala sidopartier leder in till kyrkorummet.

Kyrkorummet

Det runda kyrkorummet är möblerat med kopplade stolar stående i bågar på avsatser i olika nivåer likt en amfiteater. Mittgången liksom gångarna längs väggarna sluttar neråt, utan trappsteg, till koret i nordöst. Det är möblerat med altare, dopfont och ambo som är utformade i gemensam stil. Orgel och piano står på ömse sidor om dessa. Väggarna är av skiftande gult smalt tegel med breda fogar med varmgult bruk murat med endast löpstenar från golv till tak. Vissa stötfogar är öppna för bättre akustik. Golvet täcks av oglaserade kvadratiske gula Höganäsklinker. Taket är utformat som en solfjäder med limträbalkar som vilar på en kraftig vit

betongpelare placerad invid väggen. Mellan balkarna i taket sitter laserade brädor. Upplag av betong utformat som ett stiliserat kapital finns på tegelväggen under balkarna. På balkarna sitter vita spotlights. I taket hänger ljuskronor utformade med sex glascylindrar sammanbundna med mässingstag.

Tre höga smala fönster och två mindre kvadratiska fönster finns. De höga fönstren markeras av ett stående tegelskift i nederkant och de mindre i både ovan och nederkant. Ett stort, dolt ljusinsläpp finns mot söder, i mötet mellan de två rundade murskivorna.

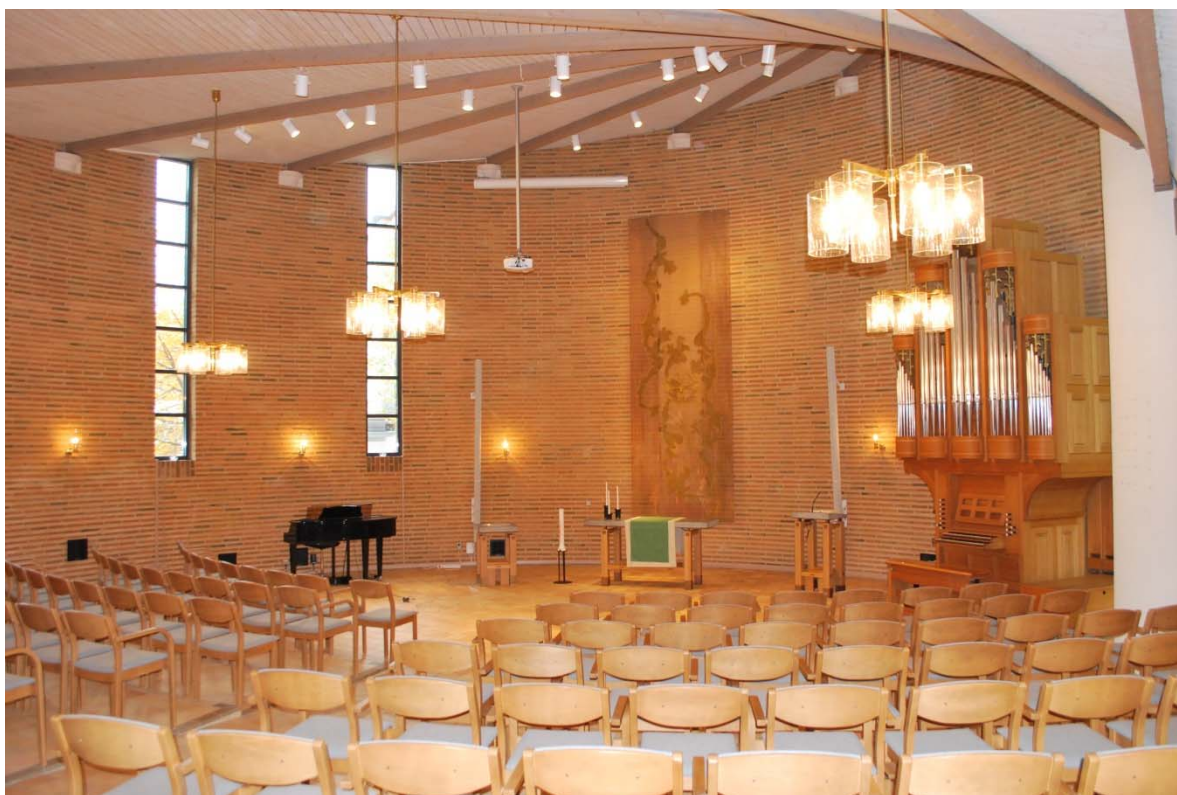
Sakristian har golv och väggar lika kyrkorummet och ett aluminiumfönsterparti från golv till tak. Rummet är möblerat med en garderobsvägg. Ingången till sakristian är intill entrén till kyrkorummet.

Församlingshemmet

I den kvadratiska byggnaden finns en inre kärna med wc/kapprum och teknik. Kring dess fyra sidor går en korridor från vilken arbetsrum och samlingsrum nås. Väggarna i denna förbindelsegång är av brunt tegel med tryckta fogar. På golvet ligger rödbrunt tegel. Det finns ljus från takkupoler.

Rummen har golv av linoleum eller plast och vävade målade väggar.

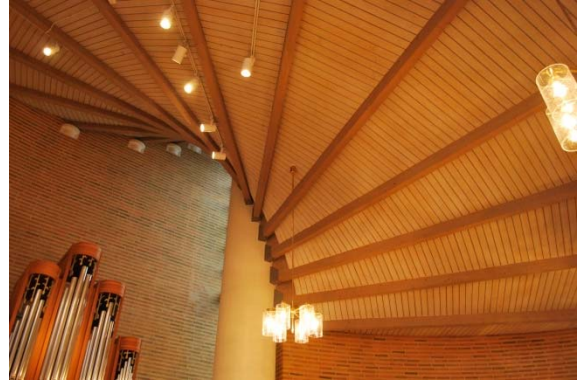
Caférummet och ungdomslokalen har parkettgolv. Ungdomslokalen har öppen spis.



Kyrkorummet mot altaret.



Kyrkorummet mot entrén.



Kyrktaket

Inredning och inventarier

Altarbordet, från 2007 av inredningsarkitekt Karin Ljungberg, är av trä och sten. En öppen rektangulär benställning av oljad ek och skiva av slipad kalksten med lågerhuggen kant. Skivan är monterad med distans från benen. Beslag, benens skoning och distansbeslag mellan ben och skiva är alla gjorda av mässing. Sammanfogningen av trädelarna är gjord med tappning.

Altargobeläng, från 2009 av konstnär Camilla Skorup. Verket består av tre handvävda våder i gles metallväv, varpen är av lintråd medan inslaget är av koppartråd. På väven är påsytt tunt genomsiktligt tyg av silkesorganza i flera lager utformat som främst barockslingor men även ett konsekrationsskors och en duva. På en del av sidentyget är målat med förgyllningsfärg. Gobelängen är 4,8 m hög med tre smala våder.



Orgel.



Altare och gobeläng.



Korridor i församlingshem.

Dopfunt, från 2007 av inredningsarkitekt Karin Ljungberg, av trä och sten. En öppen kvadratisk benställning av oljad ek och skiva av slipad kalksten med lågerhuggen kant.

Skivan är urholkad för att ge plats åt en dopskål i glas. Skivan är monterad med distans från benen. Beslag, benens skoning och distansbeslag mellan ben och skiva är alla gjorda av mässing. Sammanfogningen av trädelarna är gjord med tappning.

Ambo, från 2007 av inredningsarkitekt Karin Ljungberg. En öppen kvadratisk benställning av oljad ek och lutande skiva av slipad kalksten med lågerhuggen kant. Skivan är monterad med distans från benen. Beslag, benens skoning och distansbeslag mellan ben och skiva är alla gjorda av mässing. Sammanfogningen av trädelarna är gjord med tappning.

Bänkinredningen består av enkla böjträstolar från 2003 med ryggbricka. Sits och rygg är stoppad och klädd med grått tyg. Stolarna är kopplade och varannan har armstöd.

Orgeln från 1997 är tillverkad av orgelbyggare Knut Kaliff från Ålem. Fasaden av ek är indelad i fem rektangulära fält med synliga metallpipor. Ett högre mittparti flankeras av lägre partier vid sidorna. Träpipor finns som sidopositiv. Orgeln kompletteras av ett digitalpiano.

Kyrkotomten

Kyrkan saknar kyrkogård.

Byggnader på kyrkotomten

Inga övriga byggnader finns på tomten. En lekplats med en ”lekkyrka”, en öppen konstruktion med takstolar och reglar, invigd 2015, finns på en lekplats väster om församlingshemmet.

Kulturhistorisk karaktärisering för Rydebäcks kyrkoanläggning

Rydebäck är ett samhälle vid kusten som bildats på grund av tegeltillverkning som startade på 1600-talet, lera fanns i området och teglet var lätt att skeppa därifrån. På 1960 byggdes samhället ut till en stor villaförort på tidigare jordbruksmark. På senare år har samhället utvecklats med tågstation, service och flerfamiljshus i närheten av stationen. Rester av tegelbrukssamhället nära havet finns kvar i form av arbetarbostäderna och Rydebäcks gård vars ekonomibyggnader omvandlats till publika funktioner som restaurang och hotell.

Kyrkan ligger mycket strategiskt i centrum vid torget där det hela tiden rör sig människor. Flerfamiljshus, byggda efter kyrkans tillkomst, omger torget.

Anläggningen innehåller tidstypiskt både kyrka och församlingslokaler. Församlingshemmet och en amfiteaterliknande utomhuskyrka byggdes 1980 och ritades av Tamas Frigyesi. Kyrkan byggdes 1995 och ritades av Bertil Mernsten. Kyrkans formspråk karaktäriseras av den runda formen som står i kontrast till församlingshemmets räta linjer. Kyrkan har referenser till rundkyrkorna på Bornholm där arkitekten hämtat inspiration. Kyrkans form har likheter med den spiralvridna snäckformen. Snäckan associerar till det närbelägna havet men är även en pilgrimssymbol. Ingången är mellan de förskjutet rundade väggarna och murarna växer i höjd. Kyrkans utseende har stora likheter med Sankt Lukas kyrka i Skövde, byggd 1970, som har en liknande snäckform.

Det gula teglet i många skiftande färgnyanser och med breda bruksfogar är dominerande överallt både exteriört och interiört. Kyrkans murar är släta utan gesimser eller utkragningar. Teglet är hålkälstegel, tegelstenens kant har en inbuktning vilket innebär att den synliga delen av teglet blir smal och fogarna blir breda. Teglet kom från Kanik tegelbruk vid Lund som numera är nerlagt. Teglets dominans i byggnaderna har historisk koppling till Rydebäck som gammal tegelbruksort medan de breda fogarna har en modernistisk framtoning. Fönstren är mörkgrå aluminiumpartier.

Kyrkorummets interiör karaktäriseras av den ovanliga runda formen med det gulskiftande teglet från golv till tak och takets bjälkar som i solfjäderform vrider sig runt en pelare. Det är ett samlande och omfamnande rum. Alla ser bra då stolarna är på olika nivåer likt en amfiteater med altaret på lägsta delen. Akustiken är bra. Det stora dolda ljusinsläppet belyser väggen bakom altaret. Altare, dopfont och ambo är samstämmigt och omsorgsfullt utformade i ek och kalksten. Altargobelängen av Camilla Skorup är en genomsiktig vävnad med inslag av koppartråd och påsytt siden. Gobelängens koppartrådar skimrar och skiftar skepnad beroende på ljus. Gobelängen är konstnärligt skicklig och dess abstrakta mönster skapar egna associationer. Vävnadens genomsiktighet plus dess milda och gyllene färgtoner gör att den samspelar med tegelväggen. Skorup har gjort ett flertal offentliga utsmyckningar.

Trots att kyrkan är rund och kunde varit möblerad enligt circumstancesprincipen är dess inre möblering anordnad enligt via sacre med en mittgång mot altaret. Under 1960-talet var det bruna Helsingborgsteglet i stränga kubiska former arkitekternas favoritmaterial för kyrkor. Rydebäcks kyrka som är byggd 30 år senare har ett ljusare och mjukare formspråk.

Tillkommande teknik i form av högtalare, filmduk och lösa sladdar blir tyvärr mycket synliga i ett sparsmakat sakralt rum.

Församlingshemmet karaktäriseras av raka linjer med fasader av brunt tegel med tryckta fogar, fönsterband av vita aluminiumfönster och ett kraftigt utkragande tak. Avvattningen är fyrkantsrännor vilket är ovanligt. Invändigt karaktäriseras korridoren av gedigna material som tegelväggar, vackert tegelgolv och med takljus. Övriga utrymmen i församlingshemmet har mer standardiserade material och detaljer.

Rekommendationer

- Byggnadens yttre bör bibehållas. Varsamhet med hålkälsteglet som är svårt att hitta idag.
- Kyrkorummet med sin starka materialitet med tegelväggar och trätak bör bibehållas. Rummet är känsligt för tillagda tekniska installationer som högtalare, sladdar och lister som bör utföras med större omsorg.
- Ambo, dopfont och altare bör bevaras som helhet. Varsam hantering av gobelängen som är känslig.
- Materialen i församlingshemmets kringbyggda korridor med tegel på golv och väggar bör bevaras.

Skydd m.m.

Kyrkligt kulturminne. 4 kap. Kulturmiljölagen. Tillkommen efter utgången av år 1939. Omfattas inte av tillståndsplikt 4kap. 2§.

Anläggningen ligger inom riksintresse kustzonen. Ligger inom av länsstyrelsen utsedd särskilt värdefulla kulturmiljöer och inom kulturmiljöstråk ”Skånelinjen, Per-Albin linjen”.

Källor och litteratur

Arkitekturguide för Helsingborg, Helsingborg stad 2005

http://www.lansstyrelsen.se/skane/SiteCollectionDocuments/sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/planfragor/aktuella-planeringsfragor/hallbar-planering-for-attraktivt-boende/ortsanalys/rydeback_070207.pdf

<http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/landskapsvard/kulturmiljoprogram/sarskilt-vardefulla-kulturmiljoer-i-skane/helsingborg/Pages/Rydeback.aspx?keyword=Rydeb%c3%a4ck>

Telefonsamtal med arkitekt Bertil Mernsten, 2015-10-22

Telefonsamtal med konstnär Camilla Skorup, 2015-10-23

Övriga uppgifter

Denna rapport, en kulturhistorisk karaktäristik och bedömning av Rydebäcks kyrka, Helsingborgs kontrakt, har upprättats av:

Kristina Simonsson, Arkitekt SAR/MSA, (rapportförfattare, inventering och foto)

Karl Johan Kember (granskare),

Arkitekt SAR/MSA, Certifierad sakkunnig avseende kulturvärden

JAIS arkitekter AB, Sundstorget 3, 251 21 Helsingborg, 042-14 92 30, www.jais.se

Inventeringsdatum: 2015-10-21

Färdigställd rapport: 2015-12-04

Rydebäcks kyrka, Helsingborg - byggnadsbeskrivning

Stomme:	Kyrkan Murverk-Tegel Församlingshem Ej utrett
Fasadmaterial:	Kyrkan-Tegel Församlingshem-Tegel
Fasadkulör:	Kyrkan-gul Församlingshem-brun
Takform:	Kyrkan-Ej utrett Församlingshem-Valmat sadeltak
Taktäckningsmaterial:	Kyrkan-Papp Församlingshem-Plåt-koppar
Byggnadsdel:	Kyrka Församlingshem